

НЕДЕЛЕН РАЗГОВОР

ДА СЕ РЕСТАВРИРА ФУНКЦИЈАТА НА ЗБОРОВИТЕ

● Владан Радовановиќ е автор на изложбата „Вербо — воко — визуелно“ што се одржува во МСУ во Скопје. — Темелните и внимателни испитувања во која и да е област покажуваат дека традицијата постои. — Теоријата обезбедува поголемо разбирање, особено за областите што се сложени како оваа

Владан Радовановиќ е автор и учесник на изложбата што под наслов „Вербо-воко-визуелно“ се одржува во Музејот на современата уметност во Скопје. Дипломирал композиција на Музичката академија во Белград и официјално е композитор. Тој е еден од теоретичарите на оваа интермедијална уметност кај нас.

● Објаснете го конкретно насловот „Вербо-воко-визуелно“?

— При обидот тоа да се објасни треба да се укаже на трите имиња од оваа синтагма. Станува збор за Вербо — воко — визуелно што значи дека во оваа поетика се појавува изговорениот збор со акцент на звучната страна на вербалното и исто така визуелното. Значи, покрај зборовите што се вербални знаци, се појавуваат други типови знаци што се иконички. Така, иако јас во некоја рака го предложив името на оваа поетика, не сум сосема задоволен со тоа „вербо“ во него. Оваа синтагма почнав да ја употребувам пред извесен број години, меѓу 1965. и 1970., но во друг вид „збор — лик — звук“ што како работна ја задржав извесно време. Кога дознав дека групата Ноигандрес го употребила терминот „вербивизуел“ во рамките на одредувањето на лингвистичкиот простор на конкретната поезија, се најдов при една коинциденција и наместо својот „збор — лик — звук“ почнав да го употребувам ова ВВВ.

Вообличен стих

● Која е суштината и репертоарот на ВВВ трудовите и за кои подрачја од уметноста тие се врзани?

— Би требало пред сè да се каже дека поетиката на ВВВ е една од поетиките што се појавуваат во еден вид уметност денес, релативно осамостоен кој, меѓутоа, нема свое име или барем не едно. Некаде до 20. век, односно до појавата на Аполинеровите „Калиграми“, таа област се викаше „вообличен стих“ во чии рамки се појавуваа безброй имиња што одредуваат конкретни видови од тој вообличен стих. Во текот на појавата на разни видови поетики, на пример, кај дадаистите — симултана и звучна поезија (звук — значење — лик), кај Арт и кај И. К. Бонсент буква — лик — звук итн. Во 1956. година, кога се појави изразот „конкретна поезија“, настана вистинска полиферација на овие поетики. По конкретната се јавија визуелната поезија (пред неа разни звучни поезии), пермутационата, компјутерската, кинетичката и други. Некои од нив не донесуваат ништо ново туку претставуваат само додавање ново име во купот претходни. ВВВ е еден од денес веќе релативно осамостоените видови уметност од интердисциплинарен карактер затоа што се наоѓа меѓу различни области: меѓу литературата, поточно поезијата од која потекнува, типографијата на која доста ѝ должи, музиката, но не во буквальна смисла (од неа ја користи само звучната страна, односно изговорениот збор, глас). Од овие односи произлегува интермедијалноста на ВВВ. Тоа е медиум што се наоѓа меѓу другите, да се повикам на дефиницијата на еден од „флуксусовците“ Дик Хигинс. Како и за сите уметности, останува значајно и формалното свойство, она што е битно за сите уметности и без што не може да се замисли дури и концептуалната уметност која го порекнува важноста на „како“ и не нагласува „што“. Меѓутоа, јас сум вршел анализ со кои се покажува дека и за нивните најортодоксии творби, Косутовите на при-

мер, формалното и тоа како е важно. Но, дури во средбата на „формалното“ и десигнативното значење се случува она што е значајно за оваа област на уметноста.

Секогаш постои традиција

● Која е традицијата на Вербо — воко — визуелното кај нас и во светот?

— Дали од незнаење или од суета, уметничка или творечка, често се случува да се порекнува традицијата. Но, секогаш темелните и внимателни испитувања укажуваат дека таа постои. Кај нас таа традиција е покуса. Да речеме од барокот, од Орфелино со прекини до Кодер, преку појавата на дадаизмот со Мициќ, Дадо Танк, Алексиќ, Б. Полјански. Во текот на издавањето на „Зенит“ и во рамките на соработката со странските дадаисти како што е Швитец, се појавуваат некои елементи на песни што може условно така да се наречат, или текстуални трудови што користат зборови дистрибуирани слободно во просторот кои ги имаат останатите параметри на буквите и зборовите. На пример: разликата во видот на буквите, нивниот интензитет, големината и тополошкиот момент на дистрибуирањето на буквите во просторот. Тоа се елементи што ќе имаат влијание врз понатамошното развивање на визуелната страна на таа поезија. Традицијата кај нас за време на војната се прекинува, а потоа некаде од 1947. година наваму можат да се следат трудовите на Јок Лек кој беше всушност еден од „зенитистите“. Тој во 1947. година прави еден интересен труд што претставува придонес кон мноштвото азбуки што настануваат во 7. и 8. век во рамките на преткаролиншките манускрипти преку разните илуминации и така натаму. Работата на тие азбуки се интензивира во време на ренесансата (Де Балвишовата, Ториевата), па разни толкувања и херменеутика на буквите што се појавува и кај Иго. Сè до Рембо и до неговите обоени самогласници може да се следи оваа линија. До 1965. година кај нас има неколку автори што работат во ова подрачје главно без контакти со настаните во светот. Можеби со некое евентуално потпирање врз традицијата од Маларме пак наваму, преку дадаизмот и футуризмот, за што е тешко да се утврди нешто поблиску. Од тогаш работите Јосип Стошиќ, Ач Кароль, јас и Јоже Пап. Од 1965. година продира влијанието на конкретната поезија преку чешката конкретна поезија: Хавел, Грохерова, Хиршуа, Проказка. Во Словенија се формира познатата топографска поезија на групата „Ох“, а од 1970 година и кај нас и во светот почнаа витинската полиферација на тие поетики. Нивното буене трае до 1975. за после да се смири. Некои од нив порекнуваат секоја врска со традицијата што е бесмислено кога се мисли на вербалната поезија. Тогаш доаѓа до отцепување: вербалната продолжува да се развива по свој, а ВВВ по свој пат.

Јазик за сите

● Комуникацијата во уметноста е поврзана со премостување на границите на националното. Но, судејќи според сè, специфичноста на исказот на ВВВ е во спротивност со интернационализацијата на јазикот. Објаснете ја оваа спротивност.

— Оваа констатација е интересна. Имено, уште кај конкретните поети, покрај стремежот за социјализација на уметноста се појави и стремеж за ин-

1. VI STE informatori
MI SMO informatori
SADAŠNOST je skica
a BUDUĆNOST
plan!
KROZ evropske roletne
svanuo je novi INSPIRATIV DAN!
kreštavj možak

Воислав Деспотов: Без наслов,

тернационализација на јазикот. Трудовите користат теми од другите области за секојдневно комуникаирање за кои се претпоставува дека им се познати на поширок круг луѓе. Ако трудовите се претежно лингвистички, тогаш се користат дури и полиглотски ситуацији. Герц во својот „Футинг“ користи три јазици обидувајќи се на тој начин да го зголеми лингвистичкото дејство на својот труд. Ова е само пример за настојување кон интернационализација. Колку таа може да успее е прашање. Но, важно е дека се стремиме интернационализацијата да ја постигнеме во рамките на самите уметнички труд, а не со некој нов јазик, некој есперанто, што би послужил за широко разбирање. Извесен степен на интернационализација е постигнат кај конкретната поезија.

Доколку се сака поетска истенченост на поетскиот исказ во рамките на вербалниот дел, тогаш е јасно дека се смалува можноста за неговата интернационализација. Зашто, секое префинување во таа смисла води кон карактеристиките на само еден јазик. Овие препреки во интернационализацијата не можат да се совладаат.

● Може ли ВВВ да постои без теорија?

— За секоја нова поетика или секој обид за синтеза или ресинтеза на разни поетики мора да постои извесен контекст во чии рамки појавата поисправно би се разбрала. Тоа не значи дека тие трудови не постојат или дека не би можеле да постојат без теорија, манифест, објаснување. Тоа само значи дека контекстот обезбедува поголемо разбирање, особено во областите што се сложени како оваа. Земете ја концептуалната уметност за пример: без мноштвото текстови што ги пишуваше Косут и другите, тешко дека таа правилно ќе се разбереше. Косутовите еден и три столови или неговите стакла наслонети на ѕид може да се сфатат како попартистички објекти ако немаше соодветно објаснување. Тоа се објекти што стануваат уметнички дела благодарејќи му на нивното внесување во контекстот на изложбената просторија.

Софija Гуровска